

CALITATEA FORMĂRII SPECIALISTULUI CU STUDII SUPERIOARE. STUDIU DE CAZ: UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI

Valeriu Cabac, *prim prorector, dr. conf.*,
Universitatea de Stat „A. Russo”

Omul, fără îndoială, a căutat să facă bine ceea ce el intenționa să facă. Există argumente că lucrul bine făcut răspunde mai degrabă unor imperative funcționale, decât unor presiuni sociale. În sfera învățământului calitatea rămâne încă un lucru impus de sus.

Introducere

În ultimii 15 ani universitățile din Republica Moldova s-au ciocnit cu un șir de probleme majore, generate de mai multe tendințe de dezvoltare a învățământului superior.

Prima tendință ține de *expansiunea* învățământului superior. Studiile superioare nu mai sunt studii de elită, ci devin, treptat, studii de masă. După cum se menționează într-un document al Băncii Mondiale [1], cota de înscriere în învățământul superior este strâns legată de nivelul dezvoltării economice a țării. Această cotă este mai mare de 50% în țările cu un venit mare, aproximativ de două ori mai mică în țările cu un venit mediu și nu mai mare de 6% în țările sărace. În Republica Moldova situația este una ieșită din comun: deși ea se numără printre cele mai sărace țări ale Europei, cota de înscriere în învățământul superior este cu mult mai mare de 50%. Mai jos vom descrie cum se folosesc universitățile din Republica Moldova de această situație nestandardă. Caracterul de masă al învățământului s-a ciocnit de depășirea limitelor cheltuielilor publice pentru educație și a readus pe prim plan problema **calității** proceselor și produselor învățământului. Organele care gestionează finanțele publice insistă din ce în ce mai mult asupra informării referitor la trei întrebări esențiale: (a) dispun instituțiile de învățământ superior de obiective ce răspund necesităților membrilor societății?; (b) este eficientă activitatea instituțiilor de învățământ superior?; este eficace această activitate?

Internaționalizarea pieții de muncă și a mobilității studenților, cadrelor didactice, constituie cea de a doua tendință. Orientând procesul de învățământ spre calitate, această tendință a evidențiat un concept extrem de important – **competența** și a reiterat problema **recunoașterii** mutuale a studiilor și calificărilor [2, 3].

A treia tendință insistă asupra *caracterului continuu al învățării* umane în condițiile unei lumi în permanentă schimbare. Funcția principală a sistemului de învățământ încetează de a mai fi cea *transmisivă* (a valorilor,

a cunoștințelor); pe prim plan revine funcția *constructivă* (a valorilor, cunoștințelor, competențelor). Componenta *predare* cedează locul de frunte componentei *învățare*. În consecință, se schimbă esențial rolurile educatorului și a educatului.

A patra tendință constă în *democratizarea* învățământului la nivel de sistem (decentralizarea, autonomia universitară etc.) și la nivel de proces (autonomia cadrelor didactice, posibilitatea existenței unor trasee individuale de parcurgere a curriculumului de către studenți etc.), orientată la stabilirea unor relații democratice între cuplurile: profesor-student, instituție de învățământ superior-minister, instituție de învățământ superior-patronat etc. Democratizarea, însoțită de diversificarea modalităților de a căpăta studii superioare, presupune creșterea responsabilității actorilor sistemului educativ, informarea lor operativă. Concomitent, apare problema *monitorizării* calității realizării procesului de învățământ și a rezultatelor lui.

Umanizarea învățământului (asigurarea dezvoltării libere a personalității, atribuirea studentului rolului de *actor* al propriei învățări) constituie cea de a cincea tendință în dezvoltarea învățământului superior. Umanizarea presupune *reglarea* procesului de învățământ din două perspective: asigurarea corespunderii caracteristicilor absolvenților standardelor de formare (*control*) și asigurarea adaptării mijloacelor de formare caracteristicilor studentului (*facilitarea învățării*).

O tendință importantă în dezvoltarea învățământului o constituie *informalizarea* excesivă a procesului de formare, dezvoltarea *învățământului la distanță* și a *învățământului deschis* [4]. Această tendință, dintr-o altă perspectivă, a ridicat interesul asupra problemelor calității formării specialistului.

În Procesul de la Bologna, calitatea este numită în calitate de direcție prioritară a dezvoltării învățământului superior. Dacă la întrunirile de la Praga și de la Berlin s-a insistat asupra problemelor conceptuale ale calității, atunci la Conferința de la Bergen (Norvegia) a miniștrilor responsabili de educație din țările Europei interesul s-a concentrat asupra aspectului instrumental al calității.

1. Conceptul de calitate

În domeniul educației, cercetările privind problema calității au demarat la începutul sec. XX. Prima lucrare în domeniu se referea la calitatea formării profesorilor [5].

Titlul de fondator al domeniului de cercetare „Măsurarea calității programelor și instituțiilor” îi aparține lui Ralph Tyler, care a formulat în

1950 principiile de evaluare a eficacității unui program de instruire. Rolul de catalizator al cercetărilor în domeniul calității învățământului l-a jucat un eveniment care s-a produs la 4 octombrie 1957. În această zi, în plin război rece, în fosta Uniune Sovietică a fost lansat primul satelit artificial al Pământului. Acest eveniment i-a forțat pe cercetătorii din mai multe țări (în primul rând – din S.U.A.) să întreprindă o analiză autocritică a programelor de formare din propriile țări și să propună primele proiecte de management al calității în învățământ.

Noțiune de calitate a fost „importată” în învățământ din sectorul productiv, unde această noțiune a fost „exploatăată” cu succes pe parcursul mai multor ani. În lumea academică conceptul respectiv este utilizat frecvent pe parcursul ultimilor douăzeci de ani (ceea ce denotă, printre altele, că la capitolul „Calitate” starea de lucruri în învățământ nu este satisfăcătoare). În pofida utilizării unei terminologii aparent consensuale în literatura pedagogică, calitatea de fiecare dată trebuie definită, deoarece autorii se pot referi fie la calitatea funcționării instituției de învățământ, fie la calitatea învățământului în general, fie la calitatea procesului de învățare.

Calitatea în învățământul superior este o descriere a eficacității a tot ce se întreprinde în sistemul de învățământ, în fiecare instituție aparte pentru

- asigurarea căpătării unui beneficiu maxim din programele de formare de către studenții implicați în procesul de învățământ;
- satisfacerea condițiilor de obținere a diplomelor la care râvnesc studenții.

Literatura de specialitate conține numeroase definiții a calității învățământului, fapt ce denotă multiaspectualitatea acestui termen. Totodată, majoritatea cercetătorilor consideră că cel mai bine noțiunea de „calitate” poate fi redată cu ajutorul termenului „conformitate” sau „adaptare la obiective”. Acest termen presupune existența cel puțin a două elemente: *modelul de referință* sau *standardul* și *compararea* obiectului / procesului, calitatea căruia se determină, pentru a aprecia gradul de corespondență cu standardul.

Pentru a putea fi evaluată, calitatea trebuie definită în mod *instrumental*. Productivă, în opinia noastră, este abordarea noțiunii de calitate în cuplu cu noțiunea de *consumator*. Într-o atare abordare, calitatea apare drept o noțiune *multidimensională*, care poate fi evaluată din perspectiva diferitor consumatori. „Candidați” la rolul de consumator în învățământul universitar pot fi: statul, societatea, studenții, angajatorii (patronii), comunitatea academică, partenerii internaționali.

Vom schița dimensiunile calității procesului de învățământ în universitate din perspectiva diferitor consumatori.

Din perspectiva *statului* calitatea se poate referi la *gestionarea mijloacelor bugetare* (dimensiunile: raportul cadru didactic / student; raportul cadru didactic / personal auxiliar de instruire; raportul număr de studenți înmatriculați la anul I / numărul de studenți admiși la examenele de licență; pierderile de studenți; utilizarea resurselor (energie, apă etc.); managementul veniturilor, în particular, investițiile în dezvoltarea universității; existența unui mecanism interior de control al calității etc.) sau la *abordarea universității drept o parte vitală a tezaurului național* (dimensiunile: ponderea cadrelor didactice cu titluri și grade științifice; ponderea cadrelor științifice antrenate efectiv în cercetarea științifică; calitatea și cantitatea programelor de masterat și doctorat, oferite de universitate; calitatea și cantitatea producției științifice etc.).

Din perspectiva *studenților* dimensiunile calității sunt concentrate în jurul noțiunii de *confort* (profesionalismul cadrelor didactice; calitatea și cantitatea spațiilor de învățământ; calitatea curriculum-ului universitar (programelor de formare)); calitatea și numărul mijloacelor contemporane de instruire; calitatea serviciilor informaționale, inclusiv a celor prestate de bibliotecă; calitatea traiului în campus (cămine, unități de alimentație, posibilități de petrecere a timpului liber); climatul psihologic în universitate, în special calitatea relațiilor profesor-student; calitatea mecanismului de evaluare a achizițiilor studentului.

Din perspectiva *angajatorilor* dimensiunile calității țin de noțiunea *competenței* (imaginea) universității, calificarea acordată absolvenților, calitățile absolvenților.

Din perspectiva *societății* dimensiunile calității se referă la procesul *inserției sociale* (calității absolvenților) și la serviciile oferite de absolvenți (competență).

Din perspectiva *comunității academice* dimensiunile calității se referă la: managementul universitar (managementul resurselor umane), caracterul lui; condițiile de lucru; climatul psihologic în universitate; cooperarea națională și internațională; existența unor centre de excelență (școli științifice); recunoașterea internațională etc.

Din perspectiva *partenerilor internaționali* dimensiunile calității se referă la imaginea universității, ierarhia ei în topul universităților naționale, posibilitățile de realizare a mobilității studenților și cadrelor didactice.

Calitatea *output-ului* (absolvenții) depinde de calitatea *imput-ului* (candidații) și calitatea *procesului* și *resurselor*. Fără a diminua importanța ca-

lității intrărilor, la Universitatea de Stat „A.RUSSO” din Bălți se întreprind un șir de măsuri orientate spre ridicarea calității procesului și resurselor.

2. Practica internațională de asigurare a calității

Expresia „asigurare a calității” vizează strategiile, atitudinile, acțiunile și procedurile necesare pentru a garanta menținerea și ameliorarea calității.

În practica internațională se folosesc mai multe metode de asigurare a calității în învățământ: auditul, evaluarea, acreditarea [6].

Auditul, numit în unele cazuri și examen, are drept scop verificarea faptului dacă intențiile declarate sau implicite ale instituției de învățământ superior corespund realității. Dacă instituția își anunță obiectivele, ea afirmă implicit că va acționa în conformitate cu aceste obiective și auditul calității stabilește în ce măsură instituția de învățământ este fidelă propriilor obiective.

Evaluarea este o activitate prin care se compară „ceea ce trebuie să fie” cu „ceea ce este” și care se finalizează prin atribuirea unei note sau printr-o apreciere conform unui barem. În materie de evaluare totul depinde de ceea ce se numește „un rezultat bun”.

Diferența esențială între audit și evaluare se situează la nivelul rezultatelor, procesul fiind deseori același: cercetare/compararea rezultatelor și obiectivelor.

Activitate	Procesul	Rezultatul
Audit	Compararea rezultatelor și obiectivelor	Descriere
Evaluare		Notă

Acreditarea vine să verifice dacă instituția de învățământ superior merită să accedă la un anumit statut. Acest statut poate avea efecte fie asupra autorizării unor programe, fie asupra studenților (de exemplu, posibilitatea obținerii burselor). Acreditarea se termină, în principiu, cu o decizie de tipul admis/respins.

Activitate	Procesul	Rezultatul
Evaluare	Care este nivelul inst. de învățământ?	Notă
Acreditare	Are instituția nivelul cerut?	Da/Nu

Elementele fundamentale ale unui sistem de asigurare a calității sunt:

- semiautonomia organismelor de evaluare;
- existența unor norme/standarde explicite;
- autoevaluarea instituției de învățământ superior;
- evaluarea externă de către experți invitați;
- recomandări în scris;
- publicarea rapoartelor de evaluare;
- luarea în considerare a proceselor și a rezultatelor.

Menționăm, că la nivel național, în Republica Moldova, multe dintre elementele enumerate mai sus lipsesc. Prin urmare, nu se poate vorbi încă despre existența unui sistem național de asigurare a calității în învățământul superior. Anumite informații ar putea fi căpătate în rezultatul evaluărilor internaționale comparative, însă Republica Moldova nu participă în asemenea proiecte.

3. Experiența de asigurare a calității în Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Ca și celelalte universități din Republica Moldova, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți se confruntă cu tendințele enumerate în introducere. La aceasta se poate adăuga necesitatea de a modifica „din mers” structura și conținutul formării specialiștilor în conformitate cu prevederile procesului de la Bologna.

Pentru a vorbi despre calitate, vom analiza, mai întâi, succint starea actuală a universității.

Printre *punctele tari* ale universității, pot fi menționate:

- menținerea și dezvoltarea bazei materiale;
- dezvoltarea infrastructurii necesare pentru informatizarea proceselor de formare, cercetare și gestiune în universitate;
- dezvoltarea în continuare a colecțiilor și informatizarea complexă a Bibliotecii științifice universitare;
- menținerea, în mare parte, a potențialului uman al universității;
- implementarea unui sistem de evaluare continuă a studenților.

Concomitent, universitatea are, la moment, un șir de *puncte academice slabe*.

A. În condițiile unui învățământ superior elită, studenții erau aproximativ egali din punctul de vedere al aptitudinilor. În condițiile unui învățământ superior de masă, studenții nu mai sunt egali în privința atitudinilor. Metodele de învățământ, aplicate în universitate rămân însă aceleași ca și în cazul învățământului elită.

B. Deși conducerea universității a investit sume substanțiale în crearea bazei materiale a informatizării, tehnologiile informaționale sunt utilizate slab în formarea profesională a studenților.

C. Evaluarea continuă, implementată pe parcursul ultimilor doi ani, rămâne netransparentă; studenții nu sunt familiarizați cu criteriile de evaluare; notele date de profesori studenților nu sunt înscrise în registrele academice, ci în carnetele personale ale profesorilor.

D. În universitate nu s-a procedat la o descentralizare a competențelor și atribuțiilor pe facultăți și catedre, în particular, la utilizarea resurselor materiale și financiare.

E. La multe specialități formațiile de studenți sunt subdimensionate, ceea ce conduce la majorarea costurilor de pregătire a specialiștilor.

F. Se observă o dezechilibrare vădite a vârstei cadrelor didactice; la multe facultăți există numai două categorii de cadre didactice – foarte tineri și foarte experimentați.

G. Subfinanțarea cronică a învățământului superior.

Privind calitatea ca o investiție pe termen lung, Universitatea de Stat „Alec Russo” lucrează asupra realizării următoarelor obiective:

1. Participarea universității la instituirea unui sistem de evaluare internă și externă a universităților. În particular, universitatea participă ca partener în realizarea proiectului „Elaborarea și implementarea sistemului de management al calității în instituțiile de învățământ superior”, coordonat de Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova și finanțat de Fundația SOROS-Moldova.

2. Instituirea unui mecanism universitar de asigurare și management al calității. Dezvoltarea în fiecare facultate și catedră a unor proceduri permanente de asigurare a calității. Începând cu 1.09.2005 în statele facultăților au fost introduse unități de metodiști care urmează să constituie „carcasul” sistemului de management al calității.

3. Extinderea evaluării produselor; se preconizează, printre altele, elaborarea unui mecanism de evaluare a absolvenților universității, iar informația în retur căpătată să servească la perfecționarea programelor de formare.

4. Finisarea și implementarea standardelor de formare profesională (menționăm, că noi nu folosim sintagma „standard educațional”, care ni se pare lipsită de sens).

5. Dezvoltarea sistemului de consiliere și orientarea carierei pentru studenți. În această direcție la universitate s-a recurs la deschiderea unui centru special.

Se lucrează asupra elaborării Regulamentului intern de asigurare și management al calității. Conform acestui Regulament în universitate va fi instituit un Consiliu universitar de Asigurare a Calității, condus de un prorector, cu implicarea studenților.

Planurile de studii vor fi axate excesiv pe formarea competențelor. În agenda de lucru al seminarelor metodice ale facultăților sunt introduse chestiuni ce țin de proiectarea curriculară.

Menționăm că la universitatea bălțeană asigurarea calității este privit ca un proces de consultare, dezbateri și decizie colectivă și nu ca un instrument de management. Asigurarea calității poate fi realizată numai prin implicarea directă a tuturor membrilor comunității academice. Aceasta înseamnă, în primul rând, că procesul de predare-învățare va fi evaluat deopotrivă de către studenți și profesori.

Bibliografie

1. El-Khawas, E., DePietro-Jurand, R., Holm-Nielsen, L. Assurance de la qualité dans l'enseignement supérieur: Progrès récent et défis à venir. – New-York : Banque Mondiale, 1998.
2. Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region and explanatory report. – Lisbon: Council of Europe, 1997.
3. Tiron, Șt. Politica europeană în domeniul educației // Reformarea sistemului educațional /V. Ciubotaru; Inst. de Politici Publice. – Chișinău: ARC, 2001.
4. Андреев А. А. Педагогика высшей школы. Новый курс. – Москва: Моск. межд. институт эконометрики, информатики, финансов и права, 2002.
5. Bouchard, Ch. Vers un modèle de référence de la mesure des qualités transversales d'un organisme (service ou programme) / Serveur Mémoires et thèses de l'Université Laval, Québec.
6. Woodhouse, D. Qualité et assurance-qualité / Qualité et internationalisation de l'enseignement supérieur. OCDE, 1999.